

Els mestres de llegir i escriure de la ciutat de Girona a l'època Moderna

The teachers of reading and writing in the city of Girona in the Early Modern Period

XEVI CAMPRUBÍ

Francesc Xavier.camprubi@uab.cat

Universitat Autònoma de Barcelona

Resum: Al llarg de l'època Moderna la major part de municipis de Catalunya van destinar diners públics per a pagar mestres per ensenyar a llegir i escriure als nens de les famílies amb menys recursos. Aquesta situació també es va donar en el cas de Girona. Aquest article explica quins foren els mestres de minyons que el consell d'aquesta ciutat va contractar al llarg del segle XVII i principi del XVIII i les condicions econòmiques que els va oferir. A la vegada, el treball permet constatar que en el període estudiat tant l'oferta educativa pública com el nivell d'escolarització a la ciutat de Girona eren fins i tot més elevats que a final del segle XVIII, quan es van començar a fer els primers censos de població.

Palabras clave: Girona, ensenyament públic, mestres de minyons, alfabetització.

Abstract: In the Early Modern Period most villages and cities in Catalonia employed teachers to instruct how to read and write children from families with few resources, paying their salary with public funds. This situation also occurred in the case of Girona. This article identifies the teachers that were employed by the city council throughout the 17th and early 18th centuries and the economic conditions it offered them. At the same time, this work shows that in this period the public education offer and the attendance level in Girona were even higher than at the end of the 18th century, when the authorities started to draw up the first censuses of population.

Keywords: Girona, public education, teachers, schoolboys, literacy.

DATA PRESENTACIÓ: 04/04/2023 ACCEPTACIÓ: 11/04/2023 · PUBLICACIÓ: 12/06/2023

De molts anys a esta part no y ha hagut ni vuy hi ha en la present ciutat qui haia ensenyat ni ensenye de escriure conforme se ha de ensenyar, lo que és molt gran falta per los fills de aquesta universitat, per ésser lo del scriurer una de les més principals coses de que tenen necessitat los hòmens.

Amb aquestes paraules, Bartomeu Gaubert, escrivà de la cúria de la catedral de Girona, es queixava l'any 1638 que, al seu parer, en aquella ciutat no hi havia mestres amb la preparació suficient per educar els minyons. És per això que Gaubert s'oferia al consell municipal per ensenyar públicament a llegir i escriure, «ab tanta brevedat y perfectió com en qualsevol part de Cathalunya se puga ensenyar».¹

A diferència del què succeïa en altres ciutats on hi havia universitat, com eren els casos de Barcelona o de Vic, l'Estudi General de Girona no comptava amb cap aula específica destinada a ensenyar de llegir i escriure als nens més petits. Això no obstant, a la ciutat hi havia mestres que tenien estudi obert al públic, és a dir, que ensenyaven a llegir i escriure als fills de qualsevol persona que els hi volgués portar. Aquests estudis públics acostumaven a acollir els nens de les famílies amb menys recursos i, fins i tot, sovint, els infants més pobres hi eren educats de forma gratuïta. En canvi, els pares amb millors possibilitats econòmiques —entre els quals hi havia individus de tota la jerarquia urbana, inclosos els artesans, l'escalafó més baix— solien disposar d'un mestre particular per educar els seus fills.

Al llarg del segle XVII, el consell municipal de Girona va prendre consciència de la importància de l'educació i, com en la majoria de pobles i ciutats catalanes, va destinar recursos públics per a pagar mestres de primeres lletres. Una mostra d'aquest canvi de mentalitat es troba en l'aprovació d'unes ordinacions per a l'Estudi General feta l'any 1686, moment en què el consell municipal va destacar la importància de l'ensenyament per assegurar el relleu generacional en les institucions de govern. «Com lo principal cuidado dels pares de [la] república sie la educació de la juventut, a effecte que arribant a la edat varonil tinga subjectes hàbils y idòneos per lo govern de ella», argumentaven els jurats.²

Aquesta actitud era fruit de la influència que l'Humanisme havia exercit arreu d'Europa des de principi del segle XVI, sobretot a l'hora d'impulsar el coneixement de lletra. Durant el Renaixement l'educació es va entendre com un procés d'humanització, com una cosa imprescindible i necessària per al bé públic (Delgado 1992: 653). Al seu torn, Miquel Batllori (1993: 59) assenyala que els principis de l'Humanisme es van estendre ràpidament entre totes les capes de la societat, en un moment en què aprendre a llegir, escriure i comptar era una aspiració comuna de les classes mitjanes-baixes.

L'objectiu d'aquest article és mostrar quins foren els mestres que el consell de Girona va contractar —i les condicions amb què ho va fer— durant el segle XVII i principi del XVIII per educar els fills de les famílies més modestes. Aquests mestres ensenyaven a llegir i escriure els nens —no pas les nenes— a canvi d'una remuneració del comú de la ciutat; és a dir, eren pagats amb diners procedents dels fons públics. A la vegada, el consell gironí s'ocupava, en molts casos, de facilitar una casa als mestres per a tenir l'estudi i, fins i tot, de fer-hi obres i proveir-los de la infraestructura necessària, cosa que convertia aquests estudis en escoles amb caràcter municipal.³

1 Arxiu Municipal de Girona (AMGi), Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1638, 17731, f.90, 5 d'agost de 1638.

2 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del Consell*, 1686, 17439, f. 1v, 1 de gener de 1686.

3 Sobre l'ensenyament a Girona resulten imprescindibles els treballs fets per Salomó Marquès (1985) i per Javier Anton

Els primers mestres subvencionats

L'any 1613 un mestre que es deia Joan Pérez va oferir-se al consell de Girona per ensenyar de llegir, escriure i comptar als nens de la ciutat, sempre i quan el municipi li pagués un salari. Es tractava de la primera vegada que el consell gironí rebia un oferiment semblant i, per tant, va optar per deixar la decisió en mans dels jurats, instant-los a fer allò que consideressin més convenient per al benefici públic. L'any 1617 es va repetir una situació semblant. Els jurats van demanar als membres del consell si creien convenient que el comú donés un ajut econòmic a «un mestra de scoles per adoctrinar y amostrar de llegir y scriure als minyons». De nou, el consell va deixar la decisió en mans dels jurats.⁴

Seguint aquesta resolució, l'any següent els jurats de Girona van acceptar l'ofertament de Narcís Gibernau, mestre de Figueres, el qual els va proposar establir-se a la ciutat per ensenyar a llegir i escriure als minyons, «sempre que dits senyors jurats y adjunts li donen casa francha y lo fassen franch de les impositions». Els jurats van contractar Gibernau per cinc anys, autoritzant-lo a cobrar als pares dels minyons «lo mateix salari que fins assí se han acostumat pagar en dita ciutat», o sigui, un sou als nens que aprenien els rudiments de la lectura –els de beceroles–, dos sous als que ja llegien, tres sous als que aprenien escriure i quatre als que també aprenien de comptes. Gibernau, per tant, fou el primer mestre que va exercir a Girona rebent una remuneració del comú, per bé que, en aquell moment, només consistia en l'allotjament i l'exempció de pagar tributs. En qualsevol cas, aquest acord serveix també per constatar que ja aleshores hi havia mestres que ensenyaven a llegir i escriure de forma pública a Girona, subsistint únicament amb les mesades que pagaven els pares dels minyons.⁵

El mestre Gibernau, tanmateix, no va complir els cinc anys de contracte acordats. El 1619 els jurats de Girona van contractar Bernat Santjoan i, un any després, van fer el mateix amb un mestre que es deia Antoni Balle, natural de la ciutat. En tots dos casos els mestres van acceptar fer-se càrrec de l'ensenyament a canvi de no haver de pagar el lloguer de la casa on hi havia l'estudi i tampoc les contribucions municipals.⁶

És probable que les condicions ofertes pel consell no fossin del tot satisfactòries, ja que l'any 1621 els jurats van haver de contractar un altre mestre, en substitució d'Antoni Balle. L'escollit va ser Pere Pérez, que havia arribat a la ciutat procedent d'Olot, on s'havia ocupat de l'estudi municipal durant nou anys. A diferència dels predecessors, en aquesta ocasió el consell va oferir al mestre un salari de 40 lliures anuals, per bé que li va retirar la franquesa de les impositions. A banda d'això, podia cobrar les mesades habituals als pares dels minyons. Pere Pérez, per tant, va ser el primer mestre a qui el comú de Girona va pagar un salari efectiu.⁷

Pelayo (1998). Sobre la presència de mestres de minyons a Catalunya vegeu també: Camprubí (2021). Aquest article forma part d'un projecte d'investigació que ha pretès estudiar la figura del mestre de minyons arreu de Catalunya i que és previst sigui publicat properament amb el títol de *Els mestres de minyons i l'ensenyament públic a la Catalunya moderna*.

4 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1613, 17706, f. 65, 15 d'abril de 1613; ibidem, 1617, 17710, f. 34v, 14 de març de 1617.

5 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1618, 17711, f. 99, 11 d'octubre de 1618.

6 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1619, 17712, f. 113, 20 de desembre de 1619; ibidem, 1620, 17713, f. 78, 1 de juliol de 1620.

7 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1621, 17714, f. 67, 6 de juliol de 1621.

L'any 1626 els jurats van exposar al consell que a la ciutat hi tornava a faltar un mestre per ensenyar a llegir, escriure i comptar. Per això, van contractar Joan Espinàs, pagant-li un salari de 20 lliures anuals, que era la meitat del què rebia el seu predecessor. Espinàs, però, es deuria queixar, ja que a final d'any els jurats van augmentar-li el salari fins a 40 lliures. A banda d'això, el mestre s'ocupava, eventualment, d'algunes tasques administratives. Així, aquell any el clavari de Girona va pagar-li dues lliures i 10 sous, «per los treballs té presos de fer la matrícula nova dels qui són ambossats en los officis de las casas del consell de dita ciutat»; és a dir, per posar al dia els llibres on hi figuraven les persones insaculades.⁸

Ensenyament gratuït per als més pobres

L'any 1637 un mestre de Barcelona que es deia Esteve Mas va obrir un estudi al carrer dels Ciutadans per ensenyar a llegir, escriure i comptar a totes les persones que «ne volguessen aprendre». El mestre ofería ensenyament gratuït als nens pobres, segons va anunciar a través d'una crida pels llocs públics de la ciutat. Uns dies després d'haver-se establert, Mas va presentar una súplica als jurats de Girona, assegurant que ensenyava «a molts minyons de diferents particulars de la present ciutat», per la qual cosa sol·licitava una compensació. El mestre argumentava que el seu ànim era servir al comú «y als pobres, que no tenen què gastar ni modo ab que pugan ensenyar-los y adocrinar-los».⁹

A pesar de tenir el vistiplau del consell, en les actes no hi consta que els jurats assignessin cap salari a Esteve Mas, cosa que resulta estranya, ja que fins feia poc no havien trobat impediment per contractar altres mestres. És possible que la reticència del jurats tingués a veure amb la situació econòmica derivada de la guerra que enfrontava les monarquies hispànica i francesa des de 1635. Sigui com vulgui, no hi ha constància de la contractació de cap més mestre fins ben entrada la Guerra dels Segadors, quan Catalunya ja estava sota l'obediència del rei Lluís XIII de França. Curiosament, el juny de 1643, el mateix dia que el consell de Girona llegia la carta en la que el mariscal de la Motte, virrei de Catalunya, informava de la mort del rei francès, els jurats rebien una súplica de Tomàs Banell, mestre de llegir, escriure i comptar, natural de Ripoll, que demanava una ajuda per tal de poder continuar ensenyant a la ciutat. El mestre assegurava que feia més de quinze anys que era Girona, «ensenyant públicament de llegir, scriurer y comptar», cosa que mostra que, a pesar de la manca de suport institucional, a la ciutat hi continuava havent mestres per educar els minyons. Fins i tot, si el salari era suficient, el mestre es comprometia a «ensenyar als de la misericòrdia sens salari algú»; o sigui, sense cobrar mesades als pobres. En aquesta ocasió, val a dir, els jurats van acceptar l'ofertament de Banell i l'octubre d'aquell any li fou assignat un salari de 20 lliures anuals.¹⁰

8 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1626, 17719, f. 30v, 24 de març de 1626; ibidem, f. 124v, 15 de desembre de 1626; ibidem, f. 136v, 24 de desembre de 1626. Un mestre que es deia Pere Espinàs, natural de Sant Hipòlit de Voltregà havia rebut llicència del bisbe de Girona el 1625 o el 1626 per tenir escola a la ciutat. Arxiu Diocesà de Girona (ADG), Lletres Episcopals, U-231, f.26.

9 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1637, 17730, f. 43v, 26 de febrer de 1637. Vegeu també, Vila (2001).

10 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1643, 17736, f. 103v, 5 de juny de 1643; ibidem, f. 264, 12 d'octubre de 1643. Tomàs Banell constava com a mestre d'escola de Girona el 1630, en la renúncia que va fer d'un benefici, actuant com a procurador de Josep Claret, sacerdot de Ripoll. ADG, Cúria i Vicariat general, Manuals de col·lacions, D-285, f. 132v.

L'any 1661 els jurats van rebre una proposta del mestre Pere Arajol, que s'oferia a residir a Girona i ensenyar de llegir i escriure als minyons a canvi d'un salari. Els jurats van exposar al consell que la contractació d'un mestre era de «gran conveniència, per la falta que molt temps hy ha en esta ciutat de persona qui ensenye ab perfectió [a] llegir, scriure y comptar». Així doncs, amb el vistiplau del consell, els jurats van contractar Arajol, pagant-li un salari de 36 lliures anuals, a més d'autoritzar-lo a cobrar les mesades als minyons.¹¹

Dos anys després, el consell va estudiar una petició feta per Francisco Corbera, mestre que residia a la ciutat, que també s'oferia a ensenyar de llegir, escriure i comptar a canvi d'una ajuda. «Conciderant nosaltres lo quant ha de ésser utilitat pública lo tenir assí persona pràtiga per dit exercici per la ensenyansa dels minyons», van argumentar els jurats en favor de la contractació del mestre. El consell, això no obstant, va ordenar que la plaça s'anunciés amb edictes i que es donés l'ofici per oposició, o el que era el mateix: al candidat més ben preparat. La contractació a través d'oposicions, de fet, era una cosa habitual a l'època, principalment en el cas dels mestres de gramàtica, el següent nivell del sistema educatiu.

Un mes després el consell de Girona va procedir a examinar les dues persones que s'havien presentat al concurs, una de les quals era Francisco Corbera, que va ser considerat el més hàbil. D'aquesta forma, els jurats el van contractar per tres anys, amb un salari de 30 lliures anuals. A més, el mestre podia exigir mesades als minyons, amb l'excepció dels fills de les famílies més desfavorides. «És pactat que als minyons que notoriament seran fills de pares pobres tinga obligació de ensenyar per amor de Déu sens retribució ni salari algú», van acordar les dues parts. Corbera deuria ser foraster, ja que entre les condicions hi figurava la seva obligació «de apèndrer la llengua cathalana».¹²

L'any 1669 un mestre que es deia Narcís Pons també va sol·licitar un ajut als jurats. El mestre assegurava que feia molts anys que ensenyava de llegir, escriure i comptar als minyons de la ciutat, però que els ingressos que obtenia no eren suficients per mantenir a la seva família. A canvi, es comprometia a ensenyar de franc a alguns minyons pobres. Malgrat que el consell ho va deixar en mans dels jurats, no hi ha constància que Pons fos contractat.¹³

Dos mestres per a l'escola pública

L'any 1673 els jurats de Girona van contractar Josep Cellera per «ensenyar de llegir y escriurer y comptar», oferint-li un salari de 30 lliures anuals i una casa per tenir l'estudi, situada al carrer del Pes de la Palla. Dos anys després, Josep Fuster, un altre dels mestres que ensenyava a Girona, també es va adreçar als jurats per demanar un salari. En la súplica, Fuster assegurava que feia més de deu anys que tenia un estudi «en una de las oficinas de la casa de Agullana», on ensenyava a llegir, escriure i comptar «ab tota satisfacció y aplauso de tots los habitants». El mestre exposava que, «ab las tribulacions de la present guerra», havia hagut de deixar aquella casa per ordre del consell. Per

11 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1661, 17412, f. 133, 149v i 150v, 11 i 23 de juny de 1661.

12 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1663, 17414, f. 104, 11 de juny de 1663; *ibidem*, f. 130, 25 de juliol de 1663.

13 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1669, 17421, f.85, 28 de març de 1669.

això, Fuster demanava un lloc on poder ensenyar «y axí mateix algun salari sert o part del mateix salari que dóna a dit Cellerà».¹⁴

La súplica presentada per Josep Fuster va tenir l'efecte desitjat. El consell de Girona va ordenar als jurats que les 30 lliures de salari «se donassen al mestre que ensenyaria ab més perfectió». Ara bé, a principi de 1676 els jurats van determinar que tots dos eren bons «tant per escriure com en rahó de ensenyar de comptes», de manera que van resoldre pagar 20 lliures anuals a Cellerà i les altres deu a Fuster. El setembre d'aquell any, però, Cellerà va comunicar als jurats que no li era possible continuar exercint de mestre i que, per això, renunciava al salari. La Junta dels Estudis, aleshores, va donar la plaça a un mestre que es deia Joan Serradell, amb un salari de 10 lliures l'any, mentre que Josep Fuster va passar a cobrar les 20 lliures que rebia Cellerà. A partir d'aquell any, en qualsevol cas, a Girona hi hagué dos mestres de minyons que rebien diner públic per ensenyar als nens de la ciutat.¹⁵

L'any 1679 els mestres Fuster i Serradell van exposar al consell que «per ocasió de la occurència de guerra y calamitat de temps» als seus respectius estudis hi anaven molt pocs alumnes. «Que lo dit Joseph Fuster sols té vint y sinch minyons y dit Joan Serradell trenta minyons», asseguraven. És per això, deien, que les mesades que rebien només els representaven uns ingressos de 49 rals a cada un, cosa que, afegida a «la gran caristia [que] se experimenta en les viures», no era suficient per mantenir-se. El consell va resoldre que a partir d'aleshores a més del salari se'ls donessin dues quarteres de blat a cada un.¹⁶

L'any 1681, de nou, Josep Fuster va sol·licitar un ajut al consell, aquesta vegada per pagar el lloguer de la casa on tenia l'estudi. Segons es desprèn de la seva súplica, fins poc abans havia ensenyat als minyons en un edifici que havien construït «los de la escola de Christo», fent referència a la institució catòlica fundada a Madrid el 1653 amb aquest nom. Posteriorment, el mestre havia hagut de traslladar-se a un local situat a casa de Lluís Sabater i d'Agullana, el qual va haver d'acondicionar amb diners propis. Fuster assegurava que ensenyava als minyons de Girona des de feia 17 anys sense interrupció, «tant en temps de pau com de la guerra». En aquell moment, afegia, «la misèria dels temps» provocava que molts pares no li paguessin les mesades. Davant de tot això, el consell va resoldre augmentar-li el salari a 30 lliures anuals.¹⁷

L'abril de 1681, Jaume Franci, mestre de minyons que havia arribat a la ciutat uns mesos abans procedent de Barcelona, va sol·licitar un ajut al govern municipal. Els jurats van convèncer el

14 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1673, f. 58, 16 de gener de 1673. Ibidem, 1675, 17427, f. 372, 7 d'octubre de 1675. Segons consta en els llibres del consell, la casa Agullana, situada a banda i banda de les escales de la pujada de Sant Domènec, va servir per acomodar a oficials de l'exèrcit durant la Guerra d'Holanda, que de 1672 a 1678 va enfrontar, entre altres, Espanya i França. El novembre de 1675, per exemple, s'hi va hostatjar el virrei de Catalunya, el marquès de Cerralbo. Ibidem, f. 410.

15 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1676, 17428, f. 53v, 1 de gener de 1676; ibidem, f. 343, 23 de setembre de 1676.

16 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1679, 17431, f. 94v, 22 de febrer de 1679. Una quartera és una unitat de mesura d'àrids que equival a uns 70 litres. Una quartera de blat valia en aquell moment uns 60 sous (Codina 1996: 70).

17 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1681, 17433, f. 7, 1 de gener de 1681.

consell de la conveniència de contractar Franci, per raó de «los molts minyons que té y ensenya». Franci va ocupar la plaça que havia quedat vacant per la renúncia de Joan Serradell.¹⁸

Augmenta el nombre de mestres

El març de 1682 el mestre Jaume Franci va anunciar que es veia obligat a tornar a Barcelona, però que el seu germà, Pere Pau Franci, i el sacerdot Joan Baptista Castanyer continuarien la tasca que ell havia fet durant sis mesos al seu estudi, «ensenyant públicament de llegir, escriurer y comptar, pagant-li la mesada en la forma acostumada los fills de pares rics y ensenyant de franch als fills de pares pobres», deia. Franci assegurava que els dos mestres tenien moltes despeses, principalment derivades del lloguer de la casa, i que, a més, ensenyaven de franc a «més de deu minyons». La Junta dels Estudis va acordar que se'ls donessin sis quarteres de blat anuals a cada un, «concliderant ser de tanta conveniència per la educació de la juventut que dits mestres continuen llur ensenyansa en la present ciutat».¹⁹

A principi de 1683 el consell va estudiar una súplica presentada pel sacerdot Enric Arbonès, mestre d'escola de Girona, que exposava que tenia estudi obert a la plaça de Sant Pere i sol·licitava una compensació. El mestre assegurava que tenia «excessiu treball» en ensenyar de llegir i escriure als molts nens que hi anaven i que, a més, els exigia pocs diners a canvi, «per ser la major part de dits minyons pobres». El consell va donar poder a la Junta dels Estudis per resoldre la petició, per bé que no consta que fos acceptada.²⁰

Unes setmanes després el consell general va tornar a remetre a la Junta d'Estudis una proposta feta pels jurats, en la que exposaven la conveniència de fer una aula pels minyons prop de l'Estudi General.

Nos apar serie de molta conveniència per educació dels minyons y ensenyar-los de llegir, escriurer y comptar que en la rambla dels Estudis Generals de esta ciutat se fes un aposento perque pogués en aquell ensenyar a dits minyons un mestre pràtiche en escriurer y comptar, donant dit magisteri per oposició, ab un salari competent, (...) ab que los pobres no tinguessen de pagar ninguna cosa.²¹

En aquell moment, val a dir, ja tornava a funcionar l'estudi del carrer del Pes de la Palla, que probablement ocupava Pere Pau Franci, substituït de Joan Serradell. Almenys, hi ha constància que el maig de 1683 el clavari de Girona va pagar un compte al fuster Josep Brossa, «per sis jornals ha

18 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1681, 17433, f. 309, 30 d'agost de 1681. La renúncia de Joan Serradell consta en una súplica presentada al consell per Josep Fuster el 1685. Ibidem, 1685, 17438, f. 222, 13 de març de 1685. Serradell havia estat nomenat escrivà de la cúria de la diòcesi de Girona l'any 1679. ADG, Cúria i Vicariat general, *Manuale de col·lacions*, D-334, f. 26.

19 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1682, 17434, f. 104, 107v i 133, 11 de març i 3 d'abril de 1682.

20 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1683, 17435, f. 4, 1 de gener de 1683.

21 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1683, 17435, f. 156v, 10 de març de 1683.

treballat per fer sis taulas y tres banchs per lo estudi [que] és en lo aposento del pes de la palla, per escriurer los minyons [que] van en dit estudi y també per los que aprenen de llegir y comptar».²²

La mort de Pere Pau Franci va propiciar que, el juny de 1683, el consell valorés una súplica presentada per Miquel de Nàpols i del Castell, que havia arribat a Girona mig any abans procedent de Solsona. El mestre explicava que havia obert un estudi a la ciutat i demanava un ajut per poder pagar el viatge de la seva dona i els seus fills, que eren a Solsona, i poder-los mantenir. El consell va assignar-li un salari anual de 35 lliures –deu de les quals es restarien de la paga que rebia Josep Fuster, un altre dels mestres– i també 12 quarteres de blat, tot plegat, com deia el clavari, «a fi y effecte de ensenyar de llegir y escriurer als minyons pobres de esta ciutat».²³

Miquel de Nàpols es va distingir per haver actuat en defensa de Girona durant el setge de 1684. El maig d'aquell any, davant la imminent arribada de l'exèrcit francès, la Junta de Guerra va fer un inventari de les armes que tenien els habitants de la ciutat, en el qual hi figura Miquel de Nàpols, mestre d'escola, que disposava d'un arcabús.²⁴

Uns mesos després, quan Nàpols ja no vivia a Girona, els jurats van destacar els mèrits fets pel mestre en un certificat que li van expedir.

Miquel de Nàpols y del Castell, mestre de escolas que era de esta ciutat, en lo any mil sis cents vuytanta quatre assistí en la companyia coronela del tercio compost de naturals, ab que esta ciutat serveix a sa Magestat (Déu lo guarde), la qual estave comendada en la muralla del Mercadal tot lo temps en que lo exèrcit francès en dit any tingué assitiada dita plaça y principalment la nit de vint y quatre maig, en què dit exèrcit francès dóna los assalts en las bretxas tenia fetas, principalment en la ocasió donaren dits assalts, havent-se també portat molt exemplar en tot lo que convingué al Real Servey.²⁵

L'any 1685 el mestre Josep Fuster es va queixar del perjudici que li havia causat la rebaixa del seu salari, feta arran de la contractació de Miquel de Nàpols. Fuster assegurava que feia 22 anys que ensenyava als minyons de la ciutat, a alguns dels quals sense cobrar-los, per ser pobres. El mestre es lamentava que amb les 20 lliures que li donava el comú no podia viure. El consell va resoldre que se li tornés a pagar el salari de 30 lliures anuals.²⁶

22 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1683, 17435, f. 216, 18 de maig de 1683.

23 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1683, 17435, f. 225v i 226v, 1 de juny de 1683; ibidem, 1684, 17436, f. 421v, 3 de juny de 1684. La resolució de donar 12 quarteres de blat a Miquel de Nàpols figura a: ibidem, 17437, f. 734, 13 d'octubre de 1684. La mort de Pere Pau Franci el 1683 consta en una súplica presentada al consell per Josep Fuster el 1685. Ibidem, 1685, 17438, f. 222, 13 de març de 1685.

24 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1684, 17437, f. 290v, 2 de maig de 1684; ibidem, 1689, 17442, f. 305v, 7 de juny de 1689.

25 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1689, 17442, f. 498v, 29 d'agost de 1689.

26 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1685, 17438, f. 222 i 224, 13 de març de 1685.

D'una forma semblant, a principi de 1686 el consell va rebre una nova súplica de part d'Enric Arbonès. Tal i com havia fet tres anys abans, el mestre exposava que en feia més de quinze que ensenyava públicament de llegir i escriure en un estudi que tenia a la plaça de Sant Pere, «ab tanta freqüència de minyons de totes les parts de dita present ciutat, que ordinàriament passen de setanta», assegurava. El mestre es queixava que «per falta de possibilitat» els pares el pagaven poc i, a més, ensenyava «a molts altres sens ninguna retribució, per ésser pobres, admetent de caritat a tots los que hi volen anar en son estudi». El consell va acordar que se li paguessin deu lliures per pagar el lloguer de la casa. D'aquesta forma, a partir d'aleshores a Girona hi havia tres mestres –Josep Fuster, Miquel de Nàpols i Enric Arbonès– que rebien diners públics a canvi d'ensenyar als minyons pobres de la ciutat.²⁷

L'agost de 1686, això no obstant, els jurats van comunicar al consell que Miquel de Nàpols havia hagut de marxar de la ciutat. Per substituir-lo, el consell va contractar Cristòfor Pineda, mestre de Barcelona, a qui se li va assignar un salari anual de 35 lliures, a més de dotze quarteres de blat, «a fi y efecte de ensenyar de llegir y escriurer als minyons pobres desta ciutat».²⁸

Cristòfor Pineda va morir pels volts del mes d'agost de 1688, la qual cosa va obligar el consell a buscar un altre mestre. El novembre d'aquell any els jurats informaven que a la ciutat havia arribat un mestre procedent de Barcelona que es deia Jaume Cerdanya, el qual hi anava recomanat per Josep d'Orlau, agent de la ciutat de Girona a la capital catalana. El mestre, però, demanava un salari de 50 lliures l'any, a més del blat. El consell ho va acceptar, tot i que va ordenar que les 15 lliures que es pagaven de més a Cerdanya es descomptessin del salari que rebien Josep Fuster i Enric Arbonès, els altres dos mestres.²⁹

Una escola pública i gratuïta

El setembre de 1689 la Junta dels Estudis, seguint una deliberació feta pel consell general unes setmanes abans, va ordenar pagar el salari a un sol mestre, amb l'obligació de «ensenyar de llegir y escriurer als minyons de esta ciutat sens rèbrer ninguna mesada». És per això que la Junta va acordar pagar 76 lliures anuals i dotze quarteres de blat a Narcís Pons, un mestre que feia molts anys que ensenyava a Girona i que, de fet, ja el 1669 havia sol·licitat un ajut als jurats. A partir d'aleshores, malgrat que hi hauria un sol mestre contractat pel comú, l'ensenyament seria completament gratuït per a totes les famílies que hi portessin els fills. És en aquest moment, així doncs, que cal situar l'existència, per primera vegada a Girona, d'una escola pública i gratuïta per a tothom.³⁰

A pesar d'això, els altres dos mestres que es van veure privats de l'ajut municipal –Josep Fuster i Enric Arbonès– van continuar ensenyant de forma pública. A banda d'aquests, el 1689 a la ciutat hi havia

27 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1686, 17439, f. 97 i 101v, 17 de gener de 1686.

28 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1686, 17439, f. 395v, 400v i 414v, 7, 17 i 29 d'agost de 1686.

29 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1688, 17441, f. 447v, 493 i 526v, 21 d'agost, 30 de setembre i 10 de novembre de 1688.

30 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1689, 17442, f. 538 i 547, 20 i 22 de setembre de 1689.

també un mestre d'escola que es deia Esteve Corcó, tal i com consta en un inventari dels arcabuses que, en el context de la Guerra dels Nou Anys, el consell va lliurar a les confraries i a alguns particulars.³¹

Narcís Pons deuria ocupar l'estudi situat al carrer del Pes de la Palla, tal i com, molt probablement, havien fet els seus predecessors, Miquel de Nàpols, Cristòfor Pineda i Jaume Cerdanya. El juliol de 1690 el clavari va pagar una lliura i 18 sous al fuster Esteve Brossa per, entre altres feines, «haver adobat una taula del estudi dels minyons de ensenyar de llegir y escriurer, en lo pes de la palla».³²

L'octubre d'aquell any, això no obstant, la plaça que ocupava Narcís Pons va tornar a quedar vacant, de manera que la Junta dels Estudis va ordenar als jurats la contractació d'un nou mestre. Entre les «personas pràcticas» que van presentar-se, l'escollit fou Onofre Llibre, estudiant de Barcelona, a qui se li van prometre 76 lliures anuals i les 12 quarteres de blat per ensenyar als minyons «en lo puesto que esta ciutat té ja destinat en lo pes de la palla». La Junta va exigir que Llibre no pogués «cobrar mesada alguna per ensenyar de llegir, escriurer y comptar als minyons voldran anar en dit estudi». L'ensenyament, per tant, continuava sent gratuït per a tots els nens.³³

Un altre dels mestres que exercia a Girona en aquell temps era Ramon Mascaró. El novembre de 1693 es va adreçar al consell, exposant que des del mes de maig d'aquell any tenia un estudi al carrer de les Ballesteries, però que fins aleshores havia obtingut molt pocs ingressos, «per haver tardat los minyons a venir en sa escola». El mestre es lamentava que havia hagut de gastar molts diners «per comprar taula y altres aparatos [y] pagar lo arrendament de la casa». La Junta dels Estudis va resoldre que se li donessin 25 lliures per una sola vegada.³⁴

A principi de 1695 el consell general va rebre una petició del mestre Josep Fuster, que exposava que molts pares havien deixat de portar els fills a l'estudi d'Onofre Llibre per l'excès d'alumnes que tenia, «y haver-los tingut de fer anar en altres escolas de altres mestres». A més, Fuster es queixava que Llibre havia obtingut un benefici eclesiàstic a la catedral, cosa que li reportava uns bons ingressos. Es per això que demanava que les 76 lliures que es pagaven a Llibre fossin repartides entre aquest i els altres tres mestres que aleshores ensenyaven de forma pública a la ciutat, que eren Josep Fuster, Enric Arbonès i Ramon Mascaró. El consell va resoldre que es repartissin 80 lliures anuals i dotze quarteres de blat entre els quatre mestres, de la forma següent: 40 lliures i quatre quarteres a Onofre Llibre, 20 lliures i quatre quarteres a Ramon Mascaró, deu lliures i dues quarteres al sacerdot Enric Arbonès i, finalment, unes altres deu lliures i dues quarteres de blat a Fuster. A banda d'això, tots quatre mestres podien cobrar mesades als pares dels minyons, amb l'excepció «de les personas que no tindran possibilitat per pagar». D'aquesta forma, el nombre de mestres contractats pel comú va augmentar fins a quatre, però es va posar fi a l'ensenyament gratuït per a tots els minyons que anaven

31 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1689, 17442, f. 847, 26 de juny de 1689.

32 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1690, 17443, f. 411, 27 de juliol de 1690.

33 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1690, 17443, f535, 18 d'octubre de 1690. Vegeu Marquès (1985: 27).

34 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1693, 17446, f. 597v, 3 de novembre de 1693.

a l'estudi del Pes de la Palla. A partir d'aleshores de la gratuïtat només se'n beneficiarien els fills de les famílies que podien demostrar que eren pobres, com s'havia acostumat a fer en temps passats.³⁵

A principi de 1698, tanmateix, el nombre de mestres que ensenyaven de forma pública a Girona s'havia reduït a dos. Josep Fuster havia mort i Ramon Mascaró havia marxat de la ciutat. Això va obligar la Junta dels Estudis a redistribuir els salaris dels mestres. Considerant que Onofre Llibre i Enric Arbonès, «dos sols aportan la càrrega de haver de ensenyar de llegir y escriurer als minyons pobres sens cobrar-ne cosa alguna de mesada», es va acordar que les 80 lliures i les dotze quarteres de blat fossin repartides entre tots dos. D'aquesta forma, com consta en els pagaments fets pel clavari, a Llibre li foren assignades 60 lliures anuals i set quarteres de blat i a Arbonès les 20 lliures i cinc quarteres restants.³⁶

L'any 1702 els jurats de Girona van contractar Miquel Solà, natural de Santa Coloma de Farners, en substitució d'Enric Arbonès, que havia deixat l'estudi per motius de salut. Entre les condicions hi figurava que Solà havia d'ensenyar públicament «des de la distància de la plaça del Oli fins a la plaça de Sant Pere». El mestre rebia cada any el mateix salari que cobrava Arbonès; o sigui, 20 lliures i cinc quarteres de blat, a canvi d'ensenyar als minyons pobres de la ciutat sense cobrar-los res.³⁷

Un any després Solà va queixar-se que amb les 20 lliures que se li pagaven no podia viure, ja que al seu estudi hi anaven molts minyons pobres. Paral·lelament, la Junta d'Estudis va analitzar una proposta de Joan Puig, mestre de Barcelona, que s'oferia a anar a Girona a ensenyar. La Junta va resoldre contractar Puig i augmentar la dotació destinada a l'ensenyament dels minyons fins a 140 lliures, repartides de la següent forma: 60 lliures per a Onofre Llibre, 50 lliures per a Joan Puig i les restants 30 lliures per a Miquel Solà. A canvi, tots tres mestres havien de seguir ensenyant de franc als fills de les famílies amb menys recursos.³⁸

Joan Puig, això no obstant, va marxar de la ciutat l'any 1704. Tot seguit, el consell va estudiar una petició feta per tres mestres que tenien estudi públic a Girona des de feia temps. Salvi Barceló assegurava que feia 12 anys que ensenyava de llegir, escriure i comptar als minyons, així com també gramàtica, sense rebre cap ajut municipal a canvi. Al seu torn, Antoni Xifreu també exposava que feia molts anys que exercia de mestre a la ciutat, mentre que Esteve Corcó deia que hi tenia estudi obert des de feia 25 anys. La Junta dels Estudis va acordar contractar-los tots, pagant-los deu lliures anuals a cada un, a més de dues quarteres de blat. A banda d'això, a Miquel Solà se li va incrementar el salari, passant a rebre les 50 lliures que cobrava Joan Puig.³⁹

35 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1695, 17449, f. 3v i 24, 1 i 2 de gener de 1695. En aquesta època, consta que Josep Fuster tenia l'estudi prop de la Plaça de l'Oli. *Ibidem*, f. 145v. En una acta posterior, Ramon Mascaró figura com a beneficiat de l'església de Sant Pere de Galligans. *Ibidem*, 1697, 17451, f. 197, 4 de juny de 1697.

36 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1698, 17452, f. 319v, 6 de juny de 1698. Vegeu una mostra dels pagaments a *ibidem*, 1699, 17453, f. 676, 10 de desembre de 1699 i 1700, 17454, f. 148, 17 de març de 1700.

37 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1702, 17456, f. 513, 16 de novembre de 1702. En aquest sentit, vegeu Marquès (1985: 27).

38 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1703, 17457, f. 344v i 351, 13 i 14 de juliol de 1703.

39 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1704, 17458, f. 431 i 442, 25 i 31 d'octubre de 1704.

El 1705 el consell va estudiar la súplica presentada pel mestre Jaume Mitjavila, que exposava que feia quatre mesos que ensenyava als minyons de la ciutat, a molts d'ells sense cobrar-los mesada. Tot i que els jurats ja li havien facilitat un lloc en una caserna situada a la plaça de Sant Pere, el mestre demanava un ajut econòmic, assegurant que vivia «ab una summa misèria». La Junta dels Estudis va resoldre que només se li donessin tres quarteres de blat. Això vol dir que en aquell moment hi havia fins a sis mestres que rebien algun tipus de compensació o salari del comú de Girona a canvi d'ensenyar a llegir i escriure als minyons.⁴⁰

L'impacte de la Guerra de Successió

Durant la Guerra de Successió alguns dels mestres de minyons que exercien a Girona van participar en la defensa de la ciutat. Així, Esteve Corcó, Salvi Barceló i Miquel Solà figuraven en la llista dels integrants de la «companyia coronela», que les confraries de la ciutat va formar el 1706 per fer les guàrdies als portals, a la muralla i als baluards.⁴¹

L'any 1707, probablement com a conseqüència de la guerra, l'estudi del Pes de la Palla s'havia hagut de traslladar prop del portal de Sant Antoni. Això és, almenys, el que es constata del pagament que el clavari va fer aquell any al mestre Onofre Llibre, «per obres necessàries fetas en lo aposento té esta ciutat prop lo portal de Sant Antoni, que antes era lo pes de la Palla, en lo qual té dit mestre son estudi».⁴²

Al llarg de la guerra va anar disminuint el nombre de mestres que rebien una remuneració del consell, sense que fossin substituïts ni que el diner restant fos repartit. Així, pel maig de 1709 va morir Antoni Xifreu, que fins aleshores rebia deu lliures i dues quarteres de blat cada any. La Junta dels Estudis va acordar donar una quartera de blat a la vídua, atenent que era molt pobre. Dos anys després va morir Onofre Llibre. En aquesta ocasió el clavari va pagar les 15 lliures que se li devien a una donzella que es deia Eulàlia, en virtut d'un llegat que li havia fet el mestre.⁴³

L'agost de 1711 els jurats van exposar a la Junta dels Estudis que amb motiu de la mort d'Onofre Llibre els altres mestres tenien molt més treball. «Los demás mestras han carregat de minyons pobres dels que tenia dit mestre Llibre en son estudi, y és be que de açò ne tingan alguna remuneració», es queixaven. La junta va resoldre que les sis quarteres de blat que es donaven a Llibre fossin repartides a parts iguals entre Miquel Solà, Salvi Barceló i Esteve Corcó. Els salaris, això no obstant, no van ser repartits. Després de la mort d'Antoni Xifreu i d'Onofre Llibre la dotació que el comú destinava

40 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1705, 17459, f. 187, 3 de juny de 1705. Mitjavila va rebre unes altres tres quarteres de blat anuals entre 1706 i 1710. En aquest sentit, vegeu també Marquès (1685: 19).

41 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1706, 17460, f. 234, 14 de maig de 1706.

42 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1707, 17461, f. 418v, 1 de desembre de 1707.

43 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1709, 17463, f. 283, 10 de maig de 1709; *ibidem*, 1711, 17465, f.260, 9 de maig de 1711.

anualment a l'ensenyament dels minyons es va reduir a la meitat. Miquel Solà va seguir cobrant 50 lliures l'any, mentre que Salvi Barceló i Esteve Corcó en rebien deu cada un.⁴⁴

Poc després els jurats de Girona van rebre l'ofertament d'un mestre que ensenyava a Figueres –el nom del qual no figura en la documentació– per ocupar el lloc deixat per Onofre Llibre. La Junta dels Estudis, considerant «ésser molt necessari lo haver-hi un mestre capàs per ensenyar de llegir, escriurer y comptar, además dels que's troban vuy en dia conduïts per esta Ciutat», va resoldre contractar-lo, donant-li 50 lliures i sis quarteres de blat cada any. Tot i que se l'esperava pel mes de setembre, finalment el mestre figuerenc no va presentar-se. A banda d'això, la Junta va acordar atorgar unes altres dues quarteres de blat anuals a Salvi Barceló, amb l'argument que ensenyava molt bé «en lo de llegir». Pel que fa a l'estudi del carrer del Pes de la Palla, que Onofre Llibre havia ocupat fins a la seva mort, la Junta dels Estudis va acordar deixar-lo buit de forma provisional i que més endavant es donés a aquell mestre que «cumplirà millor a la ensenyansa de llegir, escriurer y comptar».⁴⁵

La situació econòmica de la ciutat de Girona, tanmateix, no permetia fer grans despeses en educació. El novembre de 1714 el consell va haver de pagar 2.168 francs a la guarnició de l'exèrcit francès que es trobava a la ciutat, en concepte de l'impost de l'allotjament. Un mes després, els jurats exposaven al consell que s'havien de pagar 17.720 rals de vuit a l'exèrcit borbònic per les quinzenades –l'impost que va precedir al Cadastre– i que no hi havia mitjans per fer-ho, «per trobar-se lo erari de esta ciutat tan exausto». El consell va acordar fer un repartiment entre els veïns, el qual seria retornat «de effectes del comú ab la puntualitat permetran las forças».⁴⁶

El març de 1717 els jurats van conduir per mestre dels minyons al sacerdot Francesc Ifern, beneficiat a la catedral de Girona, en substitució de Miquel Solà, que havia marxat de la ciutat. Els jurats li van assignar l'estudi del carrer del Pes de la Palla i un salari de 50 lliures i quatre quarteres de blat cada any, que se li pagaven «per los minyons pobres que ha de admètrer en so estudi sens mesada».⁴⁷

A banda d'això, en aquell moment l'ajuntament destinava 20 lliures a pagar uns altres dos mestres de minyons –Salvi Barceló i Miquel Corcó–, als quals se'ls permetia cobrar mesades als estudiants, amb l'excepció d'aquells que eren de casa pobra. És possible que en aquesta època a Girona hi hagués uns altres cinc mestres que ensenyaven de forma pública sense el suport municipal, o bé de forma particular. Això és, almenys, el què es desprèn del padró fet l'any 1719, en el qual, segons apunta Salomó Marquès (1985: 20-22), hi figuren vuit persones que constaven com a mestres.

44 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1711, 17465, f. 317, 5 d'agost de 1711.

45 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1713, 17467, f. 290, 16 d'agost de 1713; ibidem, 1714, 17468, f. 285, 7 de juliol de 1714.

46 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1714, 17468, f. 501, 11 de desembre de 1714.

47 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1717, 17471, f. 50v, 6 de març de 1717. Vegeu Marquès (1985: 28 i 108-109).

L'ensenyament amb l'ajuntament borbònic

La Guerra de Successió va tenir un fort impacte econòmic sobre les arques públiques de la ciutat de Girona, cosa que va provocar la disminució de la contractació de mestres de minyons. L'any 1723 només Francesc Ifern rebia diners del comú per tenir estudi obert al públic, per la qual cosa l'ajuntament va resoldre contractar un segon mestre. «En consideración de no bastar un maestro de escola solo en esta ciudad para enseñar de leer, escribir y contar a los niños, en vista de lo que es necesario que se conduzga a otro», van proposar els regidors. D'aquesta forma, l'ajuntament va contractar Marià Parera, amb un salari anual de 50 lliures i quatre quarteres de blat. Com era habitual, el mestre havia d'ensenyar gratuïtament als minyons pobres.⁴⁸

Poc després, l'abril d'aquell any, Ifern va ser substituït per Josep Solanich, mestre de Figueres, el qual va ocupar l'estudi del Pes de la Palla, cobrant el mateix salari de 50 lliures i les quatre quarteres de blat anuals que rebia Ifern.⁴⁹

L'any 1728 l'Ajuntament de Girona va decidir millorar l'ensenyament. «Por quanto de algunos años a esta parte se experimenta mucha ignorancia en los muchachos de essa ciudad, a causa de que sus padres no los hazen ir a la escuela». El motiu, segons sembla, era que cada vegada hi havia més famílies pobres i que els tres mestres que ensenyaven públicament a la ciutat no podien admetre tants minyons sense cobrar-los res. És per això que l'ajuntament va acordar augmentar el salari a Josep Solanich fins a 200 lliures anuals, amb la condició que tingués un ajudant i que tots dos ensenyessin a llegir i escriure de forma gratuïta a tots els minyons que anirien al seu estudi. Aquesta fou, per tant, la segona vegada que s'implantava una escola municipal gratuïta a Girona, després de la que va funcionar entre els anys 1689 i 1695. A més, aquell dia els regidors van acordar també augmentar la paga a Salvi Barceló –que, segons deien, era un home d'avançada edat– fins a 30 lliures anuals.⁵⁰

L'any 1733 la Reial Audiència va estudiar una petició de l'Ajuntament de Girona, que demanava poder destinar béns del comú a finançar una altra escola, a més de la que regentava Josep Solanich al Pes de la Palla. «Respecto que esta escuela no es bastante, por el mucho concurso y distancia de los parages de la ciudad, considera preciso se restablezca otra en la misma forma en puesto comodo», proposaven els regidors. L'Audiència, però, va dictaminar que l'ajuntament s'havia d'adreçar al rei i al Consejo de Castilla per sol·licitar el permís.⁵¹

Sembla que, finalment, l'ajuntament va rebre l'autorització per obrir aquesta segona escola. Salomó Marquès (1985: 22-24), en aquest sentit, apunta que en la segona meitat del segle XVIII a Girona

48 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1723, 17477, f. 19v, 13 de gener de 1723. Sembla que en aquest any Esteve Corcó ja no ensenyava a Girona, però sí que ho devia fer Salvi Barceló, de l'activitat del qual hi ha encara constància l'any 1728.

49 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1723, 17477, f. 187v i 199, 19 d'abril i 12 de maig de 1723. L'any 1808 l'estudi del Pes de la Palla encara l'ocupava Benet Solanich, fill de Josep Solanich (Marquès 1985: 25).

50 AMGi, Ajuntament de Girona, *Llibre d'actes del consell*, 1728, 17482, f. 149 i 192, 24 de març de 1728. Sobre la implantació de l'ensenyament gratuït a Girona el 1728 vegeu: Antón Pelayo (1998: 20 i 79) i Marquès (1985: 20 i 109-110).

51 ACA, Reial Audiència, Consultas, 1733-1734, *Registres*, 154, f. 2-2v, 11 de novembre de 1733.

hi havia dues escoles municipals que es dedicaven a ensenyar les primeres lletres, una de gratuïta situada al Pes de la Palla, que comptava amb dos mestres, i l'altre al barri de Sant Pere, el mestre de la qual rebia un ajut de l'ajuntament, però cobrava mesades als estudiants. Posteriorment, el 1796 els regidors van demanar permís per obrir una escola per ensenyar de llegir i escriure a les nenes.

Cap a final del segle XVIII Girona tenia uns 9.000 habitants. Segons el cens de Godoy, fet el 1797, a les dues escoles municipals hi assistien, en total, uns 120 minyons, en una ciutat en la que hi havia 1.222 nens d'edat compresa entre els 7 i els 16 anys (Marquès 1984: 24). Això significa que en aquell moment el percentatge d'escolarització en l'ensenyament públic era del 10%. Possiblement per aquesta raó en les respostes que els representants de Girona van donar el 1789 al qüestionari de Francisco de Zamora es qualificava de decadent l'estat de l'educació a la ciutat (Lloret 1990: 154).

Sigui com vulgui, el nivell d'assistència a l'escola pública de Girona era proporcionalment molt menor que cent anys abans, quan la ciutat tenia uns 4.000 habitants i uns 500 nens en edat escolar. L'any 1686 el sacerdot Enric Arbonès, un dels tres mestres que en aquell moment rebien un salari del comú, deia tenir 70 alumnes, cosa que significa que només al seu estudi hi anava el 13% dels nens de la ciutat. De la mateixa manera, l'oferta de l'educació pública també va disminuir molt al llarg del segle XVIII. L'any 1705 a Girona hi van arribar a haver fins a sis mestres que rebien una remuneració del comú. Cap al final del segle, en canvi, només hi havia dos estudis municipals, un que tenia dos mestres i l'altre un de sol.

Conclusions

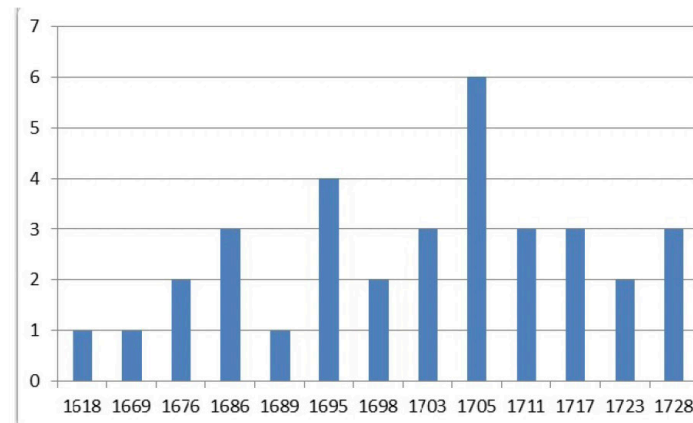
Aquest treball ha permès constatar que a l'època Moderna la ciutat de Girona comptava amb diversos estudis públics on els nens de les famílies amb menys recursos aprenien a llegir i escriure. A partir del segle XVII el consell municipal va començar a donar ajuts als mestres d'aquests estudis utilitzant fons públics. Gràcies a aquesta assignació, els mestres de minyons feien pagar menys als pares per ensenyar els seus fills i, fins i tot, ho feien de forma gratuïta en el cas dels més pobres. El consell, a més, s'ocupava del manteniment d'algun d'aquests estudis –fent-hi les obres i reparacions necessàries– com és el cas, per exemple, de que hi havia al carrer de Pes de la Palla.

La quantitat assignada als mestres de minyons es va anar incrementant al llarg dels anys, fins al punt que el 1689 fou suficient per a poder ensenyar a llegir i escriure a tots els nens que anaven a un dels estudis de la ciutat sense fer-los pagar les mesades. Aquesta primera escola pública, municipal i gratuïta va funcionar a Girona fins l'any 1695, per bé que es va recuperar el 1728. D'igual forma, el nombre de mestres que rebien una remuneració per part del comú també es va incrementar progressivament, fins a arribar al punt més àlgid, el 1705, quan a Girona hi havia un total de sis mestres contractats pel consell i pagats amb fons públics. A partir de 1714, un cop acabada la Guerra de Successió, la situació econòmica no va permetre mantenir el mateix nombre de mestres i aquest va quedar reduït a tres. Aquesta reducció, combinada amb l'augment demogràfic, expliquen

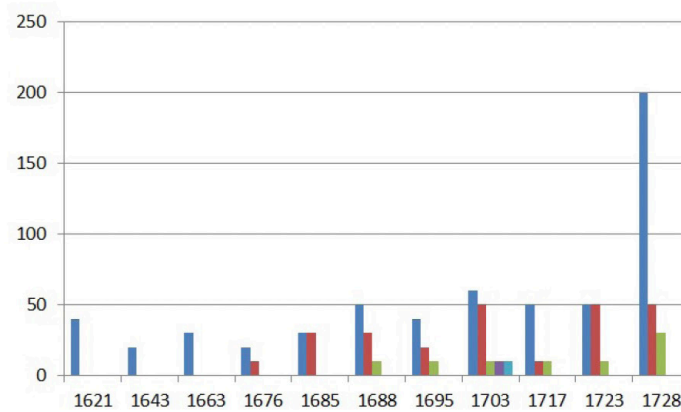
en part el perquè a final del segle XVIII l'estat de l'educació infantil a Girona era tant decadent, tal i com denunciava Francisco de Zamora.

1618	Narcís Gibernau
1619	Bernat Santjoan
1620	Antoni Balle
1621	Pere Pérez
1626	Joan Espinàs
1643	Tomàs Banell
1661	Pere Arajol
1663	Francisco Corbera
1668	Francesc Arajol
1673-1676	Josep Cellera
1675	Josep Fuster
1676-1681	Joan Serradell
1681-1698	Josep Fuster
1681	Jaume Franci
1682-1683	Pere Pau Franci
	Joan Baptista Castanyer
1683-1702	Enric Arbonés
1683-1686	Miquel de Nàpols
1686-1688	Cristofor Pineda
1688-1689	Jaume Cerdanya
1689-1690	Narcís Pons
1690-1711	Onofre Llibre
1702-1717	Miquel Solà
1703-1704	Joan Puig
1704-173?	Salvi Barceló
1704-1723	Esteve Corcó
1704-1709	Antoni Xifreu
1705	Jaume Mitjavila
1717-1723	Francesc Ifern
1723	Marià Parera
1723-1755	Josep Solanic

Mestres de minyons de Girona. Font: AMGi Marquès 1985.

Evolució del nombre de mestres pagats pel comú de Girona (1618-1728). Font: AMGi.

Salaris dels mestres de minyons de Girona, 1621-1728 (en lliures). Font: AMGi

Bibliografia

- Antón Pelayo, J. (1998) *La herencia cultural: alfabetización y lectura en la ciudad de Girona (1747-1807)*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Batllore, M. (1993) «San Ignacio y la fundación de los jesuitas», dins Delgado Criado, B. (coord.) *Historia de la educación en España y América*. Vol II. La educación en la España Moderna (siglos XVI-XVIII), Madrid, SM/Morata, pp. 57-64.
- Camprubí, X. (2021) «L'ensenyament públic als municipis del Vallès Oriental entre els segles XVI i XVIII», *Ponències*, 25, pp. 7-39.
- Codina Vila, J. (1996) «Cost de la vida a l'Hospitalet de Llobregat. Increment de preus i salaris, 1313-1807», *Materials del Baix Llobregat*, 2, pp. 69-76.
- Delgado Criado, B. (coord.) (1992) *Historia de la educación en España y América*. Vol I. La educación en la Hispania Antigua y Medieval, Madrid, SM/Morata.
- Lloret, C. (1990) *Escola i infància a Catalunya a finals del segle XVIII*, Tesi doctoral, Universitat de Barcelona.
- Marquès, S. (1985) *L'ensenyament a Girona al segle XVIII*, Girona, Col·legi Universitari de Girona.
- Vila, J. (2001) «Com un mestre de minyons barceloní va demanar permís per establir-se a Girona (1637)», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 42, pp. 335-338.